

УДК 316.614-056

“ПІЛЬГОВИКИ” У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

О. С. Бацман

*Класичний приватний університет,
вул. Жуковського, 70 Б, м. Запоріжжя, 69002, Україна,
olga_pisnya@mail.ru*

У статті розглянуто проблеми викладачів та допоміжного персоналу в організації інтегрованого середовища вищого навчального закладу. Зазначено результати дослідження, проведеного з відповідальними працівниками вищих навчальних закладів щодо першого досвіду перебування студентів із функціональними обмеженнями здоров'я в інтегрованому середовищі.

Ключові слова: інтегроване середовище, особистість з функціональними обмеженнями здоров'я, викладач, вищий навчальний заклад.

Реформування освіти України за останні роки, в тому числі введення зовнішнього незалежного оцінювання та збільшення пільгових категорій, тобто, хто має право вступу у ВНЗ поза конкурсом, викликало чимало протиріч.

Зміна законодавства щодо пільгового вступу спричинила збільшення пільгових місць у вищих навчальних закладах. Поза конкурсом зараховують за результатами співбесіди без подання сертифікатів зовнішнього незалежного тестування лише осіб з обмеженими фізичними можливостями. Більшу частину пільговиків зараховують поза конкурсом при наявності сертифікатів зовнішнього незалежного тестування з мінімальними балами (не нижче 124):

а) за цільовим прийомом (за направленнями) без вступних випробувань – чорнобильці, сільська молодь (25% місць);

б) без вступних випробувань – переможці олімпіад і конкурсів-захистів науково-дослідних робіт;

в) за наслідками співбесіди – чорнобильці;

г) за наслідками попереднього тестування з профільного предмета – категорії соціального захисту і випускники підготовчого відділення та підготовчих курсів при вищих навчальних закладах, які одержали на випускному іспиті оцінку достатнього або високого рівня;

г) після вступних випробувань у вищих навчальних закладах на умовах попереднього тестування (зараховано, не зараховано) – медалісти шкіл та випускники ПТУ, що мають дипломи з відзнакою. Цим категоріям належить 40–60% місць державного замовлення.

Право вступу поза конкурсом мають також учасники міжнародних олімпіад і призери IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових дисциплін. Проте з числа

пільговиків виключили призерів шкільної Малої академії наук, хоча їхня кількість становить десяти долі відсотка [1].

Так, в умовах вступу до ВНЗ України на 2009 рік вступники, що належали до пільгових категорій, зокрема інваліди I-II групи та діти-інваліди мали право на вступ без сертифікатів незалежного тестування.

Об'єктом нашого дослідження є особлива категорія претендентів на пільгове зарахування – специфічна група осіб із функціональними обмеженнями здоров'я. Ця категорія відрізняється низьким стартовим рівнем освіти, що зумовлене навчанням у спеціальних закритих закладах освіти або навчанням на дому, відсутністю соціального досвіду перебування в інтегрованому середовищі, слабкістю комунікативних зв'язків та відсутністю готовності до повноцінного навантаження під час навчально-виховного процесу, що, насамперед, пояснюється станом здоров'я.

Вищезазначені проблеми потребують глибокого вивчення з метою застосування соціальних технологій, насамперед тих, що пов'язані з адаптаційним процесом. По-перше, поява студентів цієї соціальної групи викликає певні незручності не тільки для цих студентів, а і для здорових студентів, які не повідомлені, що в групі разом з ними будуть навчатися студенти із функціональними обмеженнями здоров'я, по-друге, студенти-інваліди не готові, через відсутність досвіду, перебувати в інтегрованих групах вищого навчального закладу і, по-третє, ті студенти, що не потрапили на бюджетні місця з високими балами сертифікатів, відчувають високий рівень негативного напруження, агресії по відношенню до студентів з обмеженими можливостями здоров'я, так званих “пільговиків”.

Наступною групою, яка має створювати соціальне середовище інтегрованого типу є суб'єкти іншої сторони навчального процесу – керівники, викладачі, допоміжний персонал. Простежено певні проблеми цієї групи, а саме: невміння швидко реагувати на потреби певної категорії студентів, неволодіння методиками, упереджене ставлення, занижені вимоги до студентів з інвалідністю, недосконалість матеріальної бази. Проте, найгострішою з усіх зазначених проблем є психологічна неготовність, що пов'язана з стеріотипізованим уявленням про студентів цієї категорії, відсутність навичок роботи в інтегрованому середовищі, низький рівень культури взаємодопомоги та взаємодії зі студентами, що мають хворобу, особливо зовні марковану.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на науковому припущенні, що викладацько-адміністративний склад вищого навчального закладу не готовий до роботи в інтегрованому середовищі, через психологічні бар'єри та негнучкість методик.

З метою перевірки цієї гіпотези ми у період з 25 лютого до 15 березня 2010 року було взято інтерв'ю у Полтавському національному педагогічному університеті ім. В. Г. Короленка, Полтавському університеті споживчої кооперації України, Українській медичній стоматологічній академії та Полтавському інституті економіки і права, в якому взяло участь 12 осіб. Респондентами виступали декани, завідувачі кафедрами, відповідальні секретарі приймальної комісії. Статус опитаних дав змогу це інтерв'ю вважати експертним.

Ми поставили такі **завдання**:

1. Визначити ставлення експертів до так званого “пільгового зарахування”.

2. Окреслити низку проблем, що виникають перед педагогічним та допоміжним персоналом у разі присутності в академічній групі студентів з інвалідністю.
3. Проаналізувати спостереження експертів щодо першого досвіду перебування в інтегрованому середовищі студентів із функціональними обмеженнями здоров'я, а також реакцію здорових студентів на присутність у групі студентів-інвалідів.
4. Розробити рекомендації із впровадження тренінгових технологій з метою пом'якшення процесу адаптації як викладацького складу, так і студентського загалу в інтегрованому середовищі.

Експертам було запропоновано вісім питань, які були пов'язані з особливостями вступної кампанії 2009–2010 року, що увійде в історію вищої школи як рік “пільгового буму”.

На питання “Як Ви відноситеся до збільшення кількості пільгових місць у вищих навчальних закладах?” більшість експертів ставляться до збільшення пільгових місць у вишах позитивно, але вважають, що пільгових місць не повинно бути багато. При цьому вони наголошують, що лікарняні довідки, які надають у приймальну комісію, часто не відповідають справжнім хворобам абітурієнтів, що свідчить про корупційні прояви у медичних закладах.

Окремо треба відзначити позицію одного експерта, що наголосив на підтримці талановитих дітей. На його думку, всі категорії пільговиків мають мати свій конкурс, що дасть можливість потрапити до вишу найкращим.

На питання “Які для Вас найбільш проблемні категорії в навчальному процесі?” ми отримали такі відповіді: половина експертів проблемною групою вважає безініціативних, неграмотних студентів, які навчаються заради отримання диплому, а не знань. Третина вказує на студентів з обмеженими можливостями здоров'я, які показують низький стартовий рівень підготовки. Проте, більшість експертів зауважують, що студенти із функціональними обмеженнями здоров'я більш мотивовані до отримання освіти та є досить ініціативними. У навчанні вони прагнуть опанувати знання, виділитися, досягти успіху, що свідчить про свідомий вибір рівня навчання цієї категорії студентів.

На питання “Ваше ставлення до інтегрованих груп у вищих навчальних закладах?” більшість експертів зазначають про необхідність створення інтегрованих груп у вищих навчальних закладах, але окреслюють низку проблем при створенні таких груп – це неготовність здорових студентів та викладачів, поглиблення комплексів у студентів з обмеженими можливостями здоров'я, які, насамперед пов'язані зі складністю перебування в інтегрованому середовищі, психологічна неготовність всіх суб'єктів навчального процесу, що свідчить про необхідність проведення спеціальних адаптаційних заходів при входженні в інтегроване середовище всіх учасників навчально-виховного процесу. Тільки два експерта вказують на безпроблемне функціонування таких груп, проте на додаткове запитання про рівень маркованості хвороби означеної групи студентів, опитані не відзначили зовнішніх проявів вад здоров'я. Це дає підставу припустити, що при помітній відсутності патології, уваги до потреб цієї категорії студентів немає, що і робить “безпроблемним” функціонування інтегрованих груп.

На питання “Які проблеми виникають у студентів в інтегрованих групах вищого навчального закладу?” відповіді були такими: три експерти зауважують низький рівень

шкільної підготовки, а звідси складність у навчанні. Два експерти вважають причинами виникнення труднощів у навчанні – невідповідність навчального корпусу, аудиторій та навчально-технічної бази вищого навчального закладу (відсутність спеціальних підручників, слухових апаратів, сурдоперекладачів тощо.). Також експерти зауважили психологічні проблеми – виникнення страхів, комплексів, проблем у спілкуванні, міжособистісних та внутрішньоособистісних конфліктів, неадекватне (на психологічному рівні) сприйняття здоровими студентами студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Це дає підставу зробити висновок, що недостатня адаптованість усіх суб'єктів навчально-виховного процесу породжує виникнення додаткових проблем в інтегрованих групах.

На питання “З якими труднощами стикаються викладачі та допоміжний персонал в інтегрованих групах?” ми відзначили, що більшість експертів вказують на проблеми у викладанні матеріалу на заняттях. Нерозроблений або нескорегований навчальний матеріал, щоб спільно навчати здорових студентів та студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Три експерти вказують на психологічну неготовність викладачів сприймати студентів із функціональними обмеженнями здоров'я. Дві опитані особи вважають, що не на достатньому рівні в суспільстві сформована позитивна думка про інвалідів і це ускладнює процес викладання та сприймання студентів цієї категорії. Але один експерт вважає, що проблемою є гіперопіка та жалість до студентів з обмеженими можливостями, що знижує вимоги та гальмує темп навчального процесу. З іншого боку, один з опитаних вважає, що студенти із функціональними обмеженнями здоров'я маніпулюють викладачами, що проявляється у діях, які викликають жаль, а це призводить до певної розгубленості і знижує вимоги до цієї групи першокурсників. Цікавою є думка двох експертів, які представляють медичний заклад, про вибір спеціалізації студентами з обмеженими можливостями. Вони вважають, що таким студентам недоцільно обирати спеціалізацію, яка пов'язана з хворими пацієнтами. Вони пояснюють це тим, що спостерігається упереджене ставлення хворих до лікаря з маркованою патологією.

На питання “Чи обговорювалось це питання у вашому навчальному закладі?” майже всі експерти відповіли, що обговорення цієї проблеми відбувалось тільки на неформальному рівні, на кафедрі або окремо між викладачами, на офіційному – це питання не обговорювалось. Один експерт – представник Полтавського інституту економіки і права ВНЗ “Університет “Україна”, який є єдиним вищим навчальним закладом країни інтегрованого типу, зауважив, що обговорення було на методичних семінарах і на Вчених радах, що свідчить про глибину методичного і наукового пошуку оптимальної моделі побудови інтегрованого освітнього середовища. Проте ця ситуація характерна для всіх структурних підрозділів “Університету “Україна”, що безумовно пояснюється специфікою навчального закладу. Отже, можна зробити висновок, що загалом питання інтегрованого навчання у вишах не обговорюється на достатньому рівні та не проводиться робота в цьому напрямку.

На питання “Які форми роботи були б ефективними для адаптації викладацького складу при організації інтегрованого середовища?” всі експерти відповіли, що вважають за потрібне організацію для викладачів спеціальних курсів, консультацій,

кейс-стаді, лекційних (теоретичних) занять, присвячених вивченню специфіки фізичного та психічного розвитку студентів з обмеженими можливостями, розроблення методичних рекомендацій, навчальних фільмів, проведення круглих столів, тренінгів, майстер-класів.

На питання “Чи готові Ви прийняти участь в тренінгу?” всі експерти дали позитивну відповідь.

Аналізуючи матеріали проведеного дослідження, ми дійшли висновку, що пільговий вступ до вузів у 2009 році був використаний дуже активно і підвищив рівень корупції в медичних установах і органах, відповідальних за видачу документів про пільги.

Проте, сама ситуація пільгового зарахування виявила низку проблем вищих навчальних закладів, пов’язаних з неготовністю суб’єктів навчального процесу до входження в інтегроване освітнє середовище. Тому можна запропонувати низку рекомендацій щодо поліпшення вищезазначеної ситуації.

Насамперед, потрібно адаптувати навчальні комплекси та програми для полегшення викладання та для покращення рівня знань усіх студентів у цих групах. Також необхідно розробити низку заходів, які мають психологічно підготувати суб’єктів навчального процесу до адекватного (об’єктивного) сприйняття студентів з функціональними обмеженнями здоров’я. За результатами опитування видно, що викладачі готові працювати в інтегрованих групах, але їх потрібно психологічно адаптувати, створити навчально-технічну базу для роботи в цих групах для подальшої продуктивної роботи і позитивних результатів.

Отже, через комплексний підхід у вирішенні питання організації навчання за інтегрованою моделлю можливо отримати позитивний результат не тільки у наданні якісної освіти особам із функціональними обмеженнями здоров’я, а також зруйнувати стереотипи та міфи у ставленні до людей з інвалідністю, що реалізує високу гуманну місію – виховання толерантності і побудови громадянського суспільства.

-
1. Наказ МОН №243 від 26.03.2010 “Про затвердження змін до умов прийому до вищих навчальних закладів України”. – Режим доступу до сайту: <http://znomon.at.ua/news/2010-04-09-59>.

“Льготники” в высшем учебном заведении: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

О. С. Бацман

*Классический частный университет
ул. Жуковского, 70 Б, г. Запорожье, 69002, Украина,
olga_pisnya@mail.ru*

В статье рассмотрено проблемы преподавателей и вспомогательного персонала в организации интегрированной среды вуза. Представлены результаты исследования,

проведенного с ответственными работниками высших учебных заведений относительно первого опыта пребывания студентов с функциональными ограничениями здоровья в интегрированной среде.

Ключевые слова: интегрированная среда, личность с функциональными ограничениями здоровья, преподаватель, высшее учебное заведение.

“EXEMPTS” IN HIGHER EDUCATION: STATING THE PROBLEM

O. S. Batsman

*Classical private university
Zhukovsky str., 70 B, Zaporozhia, 69002, Ukraine
olga_pisnya@mail.ru*

The paper addresses the problem of teachers and staff in the organization integrated environment of higher education. The results of a study conducted with employees of higher educational institutions for the first experience of students with functional limitations in an integrated environment, health.

Key words: integrated environment, disable person, teacher, higher educational establishment.

*Стаття надійшла до редколегії 20.05.2010
Прийнята до друку 19.06.2010*